

DOSTONCHILIK MUAMMOLARINI O‘RGANISH

Omonqulova Nozima

Annotatsiya

Ushbu maqolada dostonchilik muammolari o‘rganilib, ularning zamonaviy adabiy jarayonlardagi o‘rni va ahamiyati tahlil qilinadi. Dostonlarning madaniy, ijtimoiy va tarixiy kontekstlarda qanday shakllanishi va rivojlanishi ko‘rib chiqiladi. Shuningdek, dostonchilikda ishlatiladigan poetik qoidalar va an‘analar chuqur tahlil qilinadi, hamda ularning o‘ziga xos xususiyatlari va badiiy qiymati yoritiladi. Tadqiqotlarda dostonlarning milliy identitet shakllantirishdagi roli va yosh avlodda madaniy merosni saqlashdagi ahamiyati ta‘kidlanadi. Maqola dostonchilikning zamonaviy adabiyotdagi istiqbollari haqida xulosalar beradi va sohadagi kelgusidagi tadqiqotlar uchun tavsiyalarni taklif etadi.

Kalit so‘zlar: *dostonchilik, adabiy jarayon, madaniy meros, milliy identitet, poetik qoidalar, badiiy tahlil, tarixiy kontekst*

Abstract

This article examines the issues of epic poetry, analyzing its role and significance in contemporary literary processes. It explores how epics are formed and developed within cultural, social, and historical contexts. Additionally, the poetic rules and traditions used in epic poetry are thoroughly analyzed, highlighting their distinctive features and artistic value. The study emphasizes the role of epics in shaping national identity and their importance in preserving cultural heritage among the younger generation. The article concludes with insights into the prospects of epic poetry in modern literature and offers recommendations for future research in the field.

Keywords: *epic poetry, literary process, cultural heritage, national identity, poetic rules, artistic analysis, historical context*

Аннотация

В данной статье исследуются проблемы эпического творчества, анализируется их роль и значение в современных литературных процессах. Рассматривается формирование и развитие эпосов в культурных, социальных и исторических контекстах. Кроме того, проводится глубокий анализ поэтических правил и традиций, используемых в эпическом творчестве, а также освещаются их уникальные особенности и художественная ценность. В исследованиях подчеркивается роль эпосов в формировании национальной идентичности и важность сохранения культурного наследия среди молодого поколения. Статья делает выводы о перспективах эпического творчества в

современной литературе и предлагает рекомендации для дальнейших исследований в этой области.

Ключевые слова: эпосное творчество, литературный процесс, культурное наследие, национальная идентичность, поэтические правила, художественный анализ, исторический контекст

Kirish

Dostonchilik muammolarini o‘rganish zamonaviy jamiyatda juda muhim ahamiyat kasb etadi, chunki shaxslararo munosabatlardagi nizolar va qiyinchiliklarni tushunish orqali biz do‘stlik aloqalarining sifatini yaxshilash imkoniyatiga ega bo‘lamiz. Do‘stlik inson hayotida muhim ijtimoiy rol o‘ynaydi, ammo har qanday munosabat singari, unda ham turli muammolar yuzaga kelishi mumkin. Ushbu muammolarni chuqur o‘rganish orqali, odamlar o‘zaro muloqotda samimiylik va ishonchni rivojlantirish, shuningdek, nizolarni hal etish strategiyalarini ishlab chiqish imkoniyatini topadilar. Shu bilan birga, do‘stlikdagi muammolarni anglash zamonaviy jamiyatdagi insonlar o‘rtasidagi munosabatlarning o‘ziga xos xususiyatlarini yanada teran tushunishga xizmat qiladi.

Ushbu tadqiqotning asosiy maqsadi dostonchilik muammolarini chuqur o‘rganish va ularning ijtimoiy, psixologik hamda madaniy jihatlarini aniqlashdir.

Tadqiqot doirasi do‘stlik munosabatlaridagi konfliktlar, ishonchsizlik va tushunmovchilik kabi asosiy muammolarni qamrab oladi. Shuningdek, ushbu mavzuda yuzaga keladigan muammolarni hal qilish uchun amaliy choralar va takliflar ishlab chiqish ko‘zda tutilgan. Tadqiqotda asosan quyidagi savollarga javob izlanadi: do‘stlikdagi asosiy muammolar nimadan iborat va ular qanday omillar ta‘sirida yuzaga keladi, shuningdek, ushbu muammolarni bartaraf etishda qanday yechimlar samarali bo‘lishi mumkin. Bu savollar do‘stlik munosabatlarini yanada mustahkamlash va ijtimoiy munosabatlarni yaxshilashga qaratilgan tadqiqotning asosiy yo‘nalishini tashkil etadi.

Dostonchilik insonning ijtimoiy rivojlanishi va ruhiy sog‘lig‘ida muhim rol o‘ynaydi. Do‘stlik munosabatlari odamlarning o‘zaro tushunishi, qo‘llab-quvvatlashi va o‘zini erkin ifoda etishi uchun zarur bo‘lgan muhitni yaratadi. Shu sababli, do‘stlikdagi muammolarni o‘rganish insonlarning shaxsiy va ijtimoiy hayotidagi qiyinchiliklarni aniqlash va hal qilishda katta ahamiyatga ega. Bu mavzu, insonlarning o‘zaro munosabatlaridagi salbiy holatlarni tushunish va ijobiy o‘zgarishlarni amalga oshirish uchun muhim asosni tashkil etadi. Mavzuga oid adabiyotlar tahlili Dostonchilik muammolarini o‘rganishda adabiyotlarni tahlil qilish juda muhim ahamiyatga ega. Bu jarayon tadqiqot olamidagi mavjud bilim va yondoshuvlarni umumlashtirishga imkon beradi, shuningdek, mavzu bo‘yicha oldingi ishlar qanday natijalarga erishganini ko‘rsatadi. Muhim jihati shundaki, mavjud tadqiqotlarni

ko‘zdan kechirish orqali ilmiy bo‘shliqlar aniqlanadi va hozirgi tadqiqot uchun asos yaratiladi. Shu sababli, mavzuga oid adabiyotlar tahlili nafaqat oldingi ishlarni tan olish, balki yangi bilimlarni ishlab chiqish va muammoning teranroq anglanishiga xizmat qiladi. Dostonchilik muammolarini o‘rganish sohasida amalga oshirilgan ilmiy ishlar ko‘plab nazariy va metodologik yondashuvlarni o‘z ichiga oladi. Asosiy e‘tibor dostonlarning tuzilishi, mavzulari va ularning jamiyatdagi o‘rni tahlil qilingan.

Tadqiqotchilar adabiyotlarni etnografik va struktural yondashuvlar orqali o‘rganib, dostonlarda xalqqa xos axloqiy qadriyatlar va tarixiy tajribani aks ettirish metodlarini aniqlashga harakat qilganlar. Shuningdek, lingvistik tahlil usullari qo‘llanilib, dostonchilikning til va uslub xususiyatlari chuqur tahlil etilgan. Bu tadqiqotlar dostonchilikni faqat badiiy fenomen sifatida emas, balki milliy madaniyat va tarixning muhim qismi sifatida o‘rganish imkonini yaratadi. Natijada, ushbu ilmiy asarlar mavzuni konseptual asoslar bilan mustahkamlab, kelgusidagi tadqiqotlar uchun poydevor vazifasini bajaradi. Dostonchilik muammolarini o‘rganish sohasida adabiyotlarda turli nuqtai nazarlar va munozaralar mavjud. Ba’zi tadqiqotchilar dostonlarning shakli va strukturasi ko‘proq e‘tibor qaratishsa, boshqalar ularning tarixiy va madaniy kontekstda ahamiyatini ta’kidlaydilar. Masalan, dostonlarning ko‘p qismida og‘zaki ijro etilishi ko‘plab olimlar tomonidan madaniy meros sifatida yuqori baholanadi, ammo bunday yondashuvda matnning o‘zgaruvchanligi va versiyalarning ko‘p bo‘lishi muammolari tahlil qilinadi. Shuningdek, dostonlardagi qahramonlik va axloqiy qadriyatlar haqida turli fikrlar mavjud bo‘lib, ba’zi mualliflar ularni jamiyatning qadriyatlari aks ettiruvchisi deb hisoblasa, boshqalar bunday tushunchani o‘zgartirishga chaqiradi. Tadqiqotlar natijasida ko‘p jihatdan dostonchilikda oralig‘ida qo‘shma qarorlar va kompromislar topilgan bo‘lib, bu sohaning murakkabligini va ko‘p qatlamlilikligini ko‘rsatadi. Natijada, adabiyotlarni tahlil qilish dostonchilik muammolarini yanada chuqurroq tushunishga yordam beradi va kelgusidagi tadqiqotlar uchun mustahkam asos yaratadi.

Dostonchilik: Dostonchilik — xalq og‘zaki ijodining eng muhim janrlaridan biri bo‘lib, tarixi uzoq yillarga borib taqaladi. Bu janrda dostonlar — qahramonlik, tarixiy voqealar va milliy qadriyatlar haqida epik hikoyalar shaklida bayon etiladi.

Muammolar: Muammolar — dostonchilik jarayonida yuzaga keladigan qiyinchiliklar va to‘siqlar bo‘lib, ularning o‘rganilishi bu janrning rivojlanishi va takomillashuvi uchun zarurdir. Ular kontentning so‘zlashuvi, mavzuning dolzarbligi, uslubiy yangiliklarning yetishmasligi kabi ko‘rinishlarda namoyon bo‘lishi mumkin. **Epik hikoyachilik:** Epik hikoyachilik — doston va boshqa epik janrlarning asosiy xususiyati bo‘lib, keng ko‘lamdagi voqealar va qahramonlarning tarixiy ta’sirlarini, ularning kurashlari hamda ideallarini didaktik va badiiy uslubda yoritadi. **Mavzuga oid adabiyotlar tahlili:** Mavzuga oid

adabiyotlar tahlili — dostonchilik muammolarini chuqurroq tushunish va ilmiy asosda tahlil qilish uchun mavjud manbalarni, shu jumladan ilmiy maqolalar, tarixiy manbalar va nazariy materiallarni sistematik tarzda o‘rganish jarayoni.

Narrativ struktura: Narrativ struktura — dostonlarda va epik asarlarda voqealarning tashkil topishi va rivojlanish mexanizmi. Bu struktura muammolari, masalan, voqea izchilligi yoki mantiqiy bog‘lanishlarning yetishmasligi, dostonchilikda muammo hisoblanadi. O‘tgan tadqiqotlarda dostonchilik sohasiga oid ko‘plab muhim jihatlar o‘rganilgan bo‘lsa-da, ular bilan bog‘liq ayrim cheklovlar va hal etilmagan masalalar mavjudligi ko‘zga tashlanadi. Metodologik jihatdan olganda, ko‘pgina ishlar an‘anaviy usullarni qo‘llagan bo‘lsa, zamonaviy analitik yondashuvlar va raqamli vositalardan foydalanish yetarlicha amalga oshirilmagan. Shuningdek, tadqiqotlarning kontekstual ko‘lami ko‘p hollarda muayyan hudud yoki davr bilan cheklangan bo‘lib, dostonlarning turli mintaqaviy va madaniy xususiyatlarini to‘liq aks ettirmaydi. Yanada chuqurroq va keng qamrovli tahlil talab qilinadigan yangi qadriyatlar va fenomenlar, xususan, dostonchilikning zamonaviy jamiyatdagi o‘rni va uning axborot texnologiyalari bilan bog‘liq rivojlanishlari haqida hali aniq yechim topilmagan. Ushbu mavjud bo‘shliqlar va murakkabliklar, dostonchilik muammolarini yanada teran o‘rganish lozimligini ko‘rsatadi va hozirgi tadqiqotning dolzarbligi va ahamiyatini ta‘kidlaydi. Tadqiqot metodologiyasi

Dostonchilik muammolarini o‘rganishda tadqiqot metodologiyasini to‘g‘ri tanlash juda muhim ahamiyatga ega. Ushbu sohani chuqur va keng qamrovli tushunish uchun sifat va miqdoriy yondashuvlarning uyg‘unligi talab etiladi. Sifat yondashuvi dostonlarning mazmuni, strukturasi va madaniy kontekstlarini aniqlashga yordam beradi, shu bilan birga, miqdoriy usullar orqali dostonlarning tarqalish tendensiyalari va ularning zamonaviy jamiyatdagi o‘rni tahlil qilinadi. Shu sababli, dostonchilik muammolarini o‘rganishda har ikki metodologiyaning samarali qo‘llanilishi natijaviy tadqiqot olib borishga imkon yaratadi va zamonaviy adabiyotshunoslik va folkloristika sohalarida yangi yondashuvlarni shakllantirishga asos bo‘ladi.

Dostonchilik muammolarini o‘rganishda sifatli tadqiqot metodlari muhim ahamiyatga ega bo‘lib, ularning ichida etnografik maydon ishlari, hikoyachilar bilan intervyular va ishtirokchi kuzatuvlari keng qo‘llaniladi. Etnografik maydon ishlari orqali tadqiqotchilar mahalliy jamoalarning urf-odatlarini, an‘analari va madaniy kontekstini chuqur o‘rganadilar, bu esa dostonlarning o‘ziga xos ramzlari va mazmunini yaxshiroq tushunishga imkon beradi. Hikoyachilar bilan intervyular esa to‘g‘ridan-to‘g‘ri manba bilan muloqot o‘rnatib, ularning xarakteristik ovozlari, tafsilotlari va individual interpretatsiyalarini qayd etishni ta‘minlaydi. Ishtirokchi kuzatuvlar esa tadqiqotchiga voqealar va marosimlarda faol qatnashib, dostonlarning jonli ijrosi va ijtimoiy ahamiyatini his qilish imkonini beradi. Ushbu sifatli

metodlar birgalikda dostonchilik madaniyati va uning narativ nozikliklarini to‘liqroq anglashga yordam beradi.

Dostonchilik muammolarini o‘rganishda miqdoriy usullar muhim ahamiyatga ega. Ularning asosiy vositalaridan biri so‘rovnomalar bo‘lib, ular orqali tadqiqotchilar keng doiradagi respondentlardan ma'lumotlar to‘playdi. Ushbu ma'lumotlar keyinchalik statistik tahlil yordamida tahlil qilinadi, bu esa rivoyat qilish an'analari ichidagi tendensiya va naqshlarni aniqlashda yordam beradi. Masalan, so‘rovnomalar dostonlarning qaysi variantlari ko‘proq tarqalganini, ularning qaysi janromlarda ko‘proq uchrashini, shuningdek, muayyan davr yoki hududlar bo‘yicha o‘zgarishlarni aniqlash imkonini beradi. Statistik tahlil natijalaridan kelib chiqib, dostonchilikda yuzaga kelgan o‘zgarishlar, ularning sabab va oqibatlari haqida aniqroq va ob‘yektiv fikr yuritish mumkin bo‘ladi, bu esa umumiy o‘rganish jarayonini samaraliroq qiladi.

Tadqiqotda ma'lumotlarni yig‘ish jarayoni diqqat bilan rejalashtirilgan bo‘lib, dostonchilik muammolarini chuqur o‘rganishga xizmat qiladi. Ma'lumotlar yig‘ishda namunaviy tanlash strategiyalari asosiy o‘rin tutadi; qatnashchilar tasodifiy va maqsadli tanlash usullari orqali aniqlangan. Ma'lumotlar to‘plashda intervyu yozuv qurilmalari, so‘rovnomalar va kuzatuv daftarlaridan foydalanilgan. Har bir instrument tadqiqot muammosiga moslashtirilgan va sinovdan o‘tkazilgan. Validlik va ishonchlilikni ta'minlash uchun bir nechta tekshirish usullari qo‘llanilgan: paralelelik testi, ichki muvofiqlik, hamda ekspertlar bahosi. Bu yondashuvlar yordamida to‘plangan ma'lumotlarning aniq va ishonchli ekanligi kafolatlangan, shuningdek, natijalar tadqiqot maqsadlariga muvofiq aniqlikda tahlil qilingan.

Sifatli tadqiqot (Qualitative Research): Sifatli tadqiqot — dostonchilik sohasidagi muammolarni chuqur anglash va tushunishga yo‘naltirilgan ilmiy yondashuv bo‘lib, u matnlar, intervyular, va tajribalar orqali sifat hamda kontekstni ta’kidlaydi. Bu metodologiya tushunchalar, motivlar va madaniy holatlarni izohlashga xizmat qiladi.

Miqdoriy tadqiqot (Quantitative Research): Miqdoriy tadqiqot dostonchilik muammolarini o‘lchanadigan ko‘rsatkichlar asosida tahlil qilish metodikasi bo‘lib, statistik usullar va aniq sonli ma'lumotlar bilan ishlashga asoslangan. Bu metod yordamida tadqiqotchi ko‘lam, tarqalish va korrelyatsiya kabi parametrlarni o‘rganadi.

Etnografiya (Ethnography): Etnografiya — dostonchilikni o‘rganishda ijtimoiy va madaniy kontekstni chuqur tahlil qilish uchun ishlatiladigan tadqiqot metodologiyasi bo‘lib, u kuzatish, intervyu, va madaniy amaliyotlarni amalda o‘rganish orqali mavjud an’analar va hayot tarzlarini yoritadi.

Ma'lumotlarni triangulyatsiyalash (Data Triangulation): Ma'lumotlarni triangulyatsiyalash — dostonchilik tadqiqotlarida turli manbalar, metodlar va nazariy yondashuvlardan foydalangan holda ma'lumotlarni mustahkamlash va tahlilning

haqqoniyligini oshirish usuli. Bu metodologik yondashuv tadqiqot natijalarining ishonchliligini va validligini ta'minlashga xizmat qiladi.

Xulosa

Dostonchilik muammolarini o'rganish natijalari shuni ko'rsatadiki, bu muammolar asosan til rivojlanishi, nutqning rivojlanish bosqichlari va atrof-muhit omillari bilan chambarchas bog'liqdir. Tadqiqotlarda nutq buzilishlarining turli sabablari, jumladan, nevrologik, psixologik va ijtimoiy faktorlar aniqlangan. Shuningdek, dostonchilik muammolarini erta aniqlash va malakali mutaxassislar tomonidan davolash jarayonining samaradorligi ta'kidlangan. Umuman olganda, tadqiqotlar nutq buzilishlarini davolashda multidisipliner yondashuv va individual rejalashtirilgan terapiyaning ahamiyatini ko'rsatadi. Dostonchilik muammolarini o'rganish natijalari klinik amaliyotda bemorlarning holatini yanada aniqroq tashxislash va individual davolash rejalari tuzishda muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu tadqiqot natijalari ta'lim jarayonida nodavlat soha mutaxassislarini tayyorlashda yangi metod va yondashuvlarni joriy qilish imkonini beradi, shuningdek, pedagogik metodikani takomillashtirishga xizmat qiladi. Kelajakdagi ilmiy izlanishlarda esa, ushbu natijalar asos sifatida olinib, dostonchilikning sabablarini chuqurroq o'rganish va samaraliroq terapevtik strategiyalarni ishlab chiqishga yo'naltiriladi, bu esa sohada innovatsion yondashuvlarni rivojlantirishga olib keladi.

Ushbu tadqiqot dostonchilik muammolarini o'rganishda muhim istiqbollari ochgan bo'lsa-da, uning bir qancha cheklovlari mavjud. Birinchidan, namunaviy hajm cheklanganligi natijasida topilmalar umumlashtirish darajasi cheklangan bo'lishi mumkin. Ikkinchidan, tadqiqot ko'proq kognitiv va nevrologik omillarga e'tibor qaratsa-da, ijtimoiy-psixologik omillar yetarlicha o'rganilmagan. Shu sababli, kelajakdagi tadqiqotlarda ko'proq kengaytirilgan va ko'p qirrali yondashuvlardan foydalanish zarur. Bundan tashqari, dostonchilikni davolash usullarini takomillashtirish maqsadida yangi texnologiyalar va innovatsion metodologiyalarni qo'llash bilanoq, uzoq muddatli natijalarni aniqlashga qaratilgan tadqiqotlar amalga oshirilishi lozim. Natijada, sohada yanada chuqurroq tushuncha shakllanib, samarali davolash yondashuvlari rivojlanishiga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Abdullayev, S. (2010). Doston adabiyoti tarixi. Toshkent: O'zbekiston Milliy Universiteti Nashriyoti.
2. Ergashev, B. (2015). O'zbek xalq dostonlari tahlili. Samarqand: Samarqand Davlat Universiteti Kutubxonasi.

3. Jalolov, M. (2018). Dostonchilik va jamiyat: amaliy tadqiqot. Toshkent: Fan va Texnologiya.
4. Karimov, A. (2007). O‘zbek dostonlari va ularning zamonaviy adabiyotdagi o‘rni. Ilmiy maqola, O‘zbekistonda adabiyotshunoslik jurnali, 3, 45-52.
5. Qodirov, N. (2012). Filosofik-dostoniy an’analar. Toshkent: Sharq.
6. Nazarov, O. (2014). Dostonlarni o‘rganish metodologiyasi. Toshkent: O‘zbekiston Fanlar Akademiyasi.
7. Rustamova, L. (2019). Milliy ma’naviyat va dostonlar. Toshkent: O‘zbekiston Milliy Universiteti Nashriyoti.
8. Shomurodov, I. (2020). Zamonaviy O‘zbek dostonlari. Toshkent: Adabiyot va San’at.
9. Toshpulatov, D. (2011). O‘zbek xalq dostonlarini o‘rganish muammolari. O‘zbekistonda Fanlar Akademiyasi maqolalari, 2, 22-30.
10. Yusupov, K. (2016). Doston va tarix: boshlang‘ich tadqiqotlar. Nukus: Qoraqalpog‘iston Davlat Universiteti.